

**ALEXANDRE VASSILIEV VAKFI KOLEKSİYONUNDAN OSMANLI TARZI
GİYİM ÖRNEKLERİ**

The Ottoman-Style Clothing Samples From the Alexandre Vassiliev Foundation Collection

Aylin Özcan¹

Makale Bilgisi	Özet
<p><i>Araştırma Makalesi</i></p> <p><i>Gönderilme:</i> 10 Temmuz 2023</p> <p><i>Kabul:</i> 4 Ağustos 2023</p> <p><i>Anahtar kelimeler:</i> Alexandre Vassiliev, Giyim, Osmanlı stili</p>	<p>Yakın Doğu kültürü, Avrupa ve Kuzey Amerika'daki kültür merkezlerine kaynaklık ettiği gibi kültürel izleri de pek çok alanda hissedilen köklü bir geçmişe dayanır. Özellikle sanat ve tasarım uygulamalarında sanatçılara, tasarımcılara ve sanatsal alanlarda girişimde bulunmak isteyen amatörlere geniş bir ufuk sağlar. Uluslararası perspektifte söz konusu coğrafyalardaki etnografya müzeleri, sanat galerileri, özel koleksiyonları barındıran kuruluşları ve üniversite müzelerinde çoğu kez Yakın Doğu kültür ve sanatı için ayrılmış bir bölüm görmek mümkündür. Makalede, Kuzey Avrupa ülkelerinden Litvanya'da bulunan Alexandre Vassiliev'in koleksiyonunda yer alan Avrupalı modacıların Osmanlı stilinden esinlenerek tasarladıkları giysiler literatür ve müze kayıt bilgileri doğrultusunda ele alınacaktır. Araştırma kapsamında incelenen Yakın Doğu etkili bazı giysilerin tasarımcıları belli olmamakla birlikte Avrupalı modacılar tarafından tasarlandıkları kesinlik kazanmaktadır. Zevklerin, estetik fikirlerin, alışkanlıkların, modanın kültür dokusunu oluşturan her şeyin güzelliğini korumak, Alexandre Vassiliev Vakfı'nın amacını oluşturmaktadır. Türkiye coğrafyasında geçmişten günümüze miras olarak aktarılabildiği soyut ve somut olmayan kültür ve sanat değerlerinin korunması bağlamında bu vakıf örneğinde olduğu gibi kapsamlı ve ihtisaslaşmış vakıf ve müzelerin yaygınlaştırılmasının önemli bir konu olduğu kanaatine varılmıştır.</p>
Article Information	Abstract
<p><i>Research Article</i></p> <p><i>Received:</i> July 10, 2023</p> <p><i>Accepted:</i> August 4, 2023</p> <p><i>Keywords:</i> Alexandre Vassiliev Clothing Ottoman style</p>	<p>The culture of the Near East is based on a deep-rooted past, whose cultural traces are felt in many areas, as well as being the source of cultural centers in Europe and North America. It provides a broad horizon for artists, designers and amateurs who want to venture into artistic fields, especially in art and design applications. From an international perspective, it is possible to see a section devoted to the Near East culture and art in ethnographic museums, art galleries, institutions hosting private collections and university museums in the geographies. In the article, the clothes designed by European fashion designers inspired by the Ottoman style in the collection of Alexandre Vassiliev in Lithuania, one of the northern European countries, will be evaluated according to literature and museum records. In the study, although the designers of some Near Eastern-influenced garments are not certain, it is certain that European fashion designers designed them. The aim of the Alexandre Vassiliev Foundation is to preserve the beauty of tastes, aesthetic ideas, habits, and everything that makes up the cultural fabric of fashion. In the context of the protection of intangible cultural and artistic values that have been inherited from the past to the present in the geography of Turkey, it has been concluded that the dissemination of comprehensive and specialized foundations and museums, as in the example of this foundation, is a prominent issue.</p>

Kaynak/Cite: Özcan, A. (2023). Alexandre Vassiliev Vakfı koleksiyonundan Osmanlı tarzı giyim örnekleri. *Lokum Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(2), 190-203.

 iThenticate
İntihal / Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve yayın öncesi intihal taraması yapılmıştır. / This article has been reviewed by at least two reviewers and has been checked for plagiarism before publication.

Copyright © Published by Karabük University, Karabük, TÜRKİYE

¹ Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, aylinozc@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7942-891X

GİRİŞ

Yakın Doğu'ya özgü lüks emtialardan ipekli kumaşlar, değerli taşlar ve mücevherat Avrupalıların her zaman ilgi odağında olmuştur. Avrupalılar siyasi, askeri, ekonomik etkileşimler ile farklı kültürler ile tanışmışlar, bazılarını benimsemişler ve kendi modalarını yaratırken bu etkileri yansıtmışlardır. Avrupa'da XVII. yüzyıl Osmanlı giysileri moda olmuş, Versay Sarayı'nın sakinleri Osmanlı kaftanlarına benzer kesimde ceketler giymiş, enli ipekli kuşaklar ile giyim kuşamda farklı stiller yaratmışlardır. Marquise de Pompadour, (Resim 1 ve Resim 2) -ki kendisi Fransız kralı XV. Louis'in gözdesidir- Osmanlı modasının yakın takipçisi olarak tarihteki yerini alır. Ayrıca Rus kraliçesi Catherine (Catherine de The Great of Russia), kraliçe Marie Antoinette Osmanlı modasını yakından takip eden başlıca kraliçelerdendir. Napolyon'un Mısır seferi Avrupa'da bu modanın etkisini daha da yoğunlaştırır. Avrupa'nın elitleri Doğunun pahalı bir o kadar da nadir bulunan eşyalarını alabilmek için birbirleriyle yarışır. Osmanlı etkisi, Hint ve Uzak Doğu sanatı, bu coğrafyalara özgü kumaşlar, motifler ve çeşitli etkilerin Avrupa giyim kuşamı ile bütünleştiği anlaşılır. Osmanlı saray kostümleri Oryantalizm teması ile özellikle maskeli balolarda kullanılır. Avrupalıların tıpkı Osmanlı sultanları, İran temsilcileri, Hint racaları, siyahî haremağaları ve cariyeler gibi giyindikleri anlar olmuştur (Anonymous, 2013, s. 305).

Resim 1. *Marquise de Pompadour (Kahve İçen Sultan)*, Charles-André van Loo, "Turquerie in Portrait Painting", yak.1753-1754, tuval üzerine yağlı boya
Kaynak: (Williams, 2014, s.103)

Resim 2. *Marquise de Pompadour (Gergefte İşleme Yaparken)*, Charles-André van Loo, yak.1753-1754, tuval üzerine yağlı boya
Kaynak: (Williams, 2014, s.103)

Genellikle Madame de Pompadour olarak bilinen Marquise de Pompadour, 1747'de Fransız ressam Charles-André van Loo'yu Türk sultanlarının portrelerini yapmakla görevlendirir. Tablolarda Osmanlı kostümü giymiş tasvirler ilginç yansımalar sunar. Charles-André van Loo'nun Madame de Pompadour'u Osmanlı giysileri içinde tasvir ettiği çeşitli tabloları vardır. Resim 2'de Madame de Pompadour'u Türk işi nakış çerçevesinde çalışırken göstermektedir (Textile Research Centre, "Madame de Pompadour Embroidering", <https://trc-leiden.nl/trc-needles/visual-archive/18th-century/madame-de-pompadour-embroidering>).

Osmanlı Devleti, kurulduğu günden XIX. yüzyıla kadar değişik kültürleri bünyesinde barındıran bir yönetim şekline sahiptir (Tez, 2009, s. 249-255). Müslüman, Hristiyan, Musevî gibi ayrı dinden topluluklar Osmanlı topraklarının yönetim merkezi

olan İstanbul’da, kendilerine özgü giyimleri ile yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Meslek ve statü giysilere yansıtıldığı için saraylılar, askerler ve din adamları giyimlerinden ayırt edilirdi. Yaş, cinsiyet, rütbe gibi etkenlere göre de giyim farklılaşır.

Fatih Sultan Mehmed dönemine kadar Osmanlı giyimine ilişkin güvenilir bilgi elde edilemez. 1453 yılı İstanbul’un fethi ile Avrupa devletlerinde başlayan tedirginlik ve merakın etkileri Avrupalı seyyahları İstanbul’a yöneltmiştir (Tez, 2015, s. 160-168). Bu dönemden sonra İstanbul’a gelen yabancı gezgin ve ressamın eserlerinden, Osmanlı nakkaşların minyatürlerinden ve sarayda muhafaza edilen giyim eşyalarından Osmanlı giyimine ilişkin bilgilere ulaşılır (Komşuoğlu vd., 1986, s. 214). Osmanlı Devleti XV. yüzyıldan itibaren ipekli dokumacılığının merkezi Bursa’da saray için dîbâ² ve kadife kumaşlar üretmeye başlamıştır. Osmanlılar giyinmenin inceliklerine vakıf olmuşlardır. Giysilerin biçimleri, kumaşları ve süslemeleri giyen kişinin rütbesini, mesleğini, servetini ve kişisel statüsünü gösteriyordu. Osmanlı saray giysileri herkeste hayranlık uyandırıyor. En önemli hayranları arasında 1554-1562 yılları arasında Habsburg’un İstanbul Büyükelçisi Ogier Ghiselin de Busbecq’tir. İfadesine göre Osmanlı giyimi altın, gümüş, mor, ipek ve satenin oluşturduğu ihtişamı içeriyordu (Fogg, 2014, s. 58-59).

Avrupa ile ilişkilerin arttığı XVIII. yüzyıldan sonra, Payitaht’ta Avrupa giyim modasının etkileri iyice hissedilmeye başlamıştır. XIX. yüzyılda İstanbul’da yaşayanların giyimlerinde Avrupa modasının yansımalarını görürüz. Avrupa kökenli giysilerin temel özelliği, vücudun kıvrımlarını Doğu’nun giysisinden daha fazla açığa çıkarmasıydı. Osmanlı kadınları önden açık, düşük ve uzun kollu, Şam ipeğinden elbiseler, ayak üzerine dökülen geniş şalvarlar giyerlerdi. Kemerleri elmas, inci gibi taşlarla süslüydü. Sırma ipekli çevreler (başörtüsü), başı ve yüzü örten yaşmak denilen tül gibi ince ipekli örtüler kullanmışlardı. Cepken kadın giyiminin bir parçası olup, bir tür ceketti. Uzun kollu, boyu bel hizasında veya belin biraz üstündeydi. Üzerinde zengin işlemler bulunurdu. Dışarı çıkarken vücudu topuklara kadar örten uzun kollu feraceler giyilirdi (Tez, 2009, s. 252, 254).

Ceket ve şalvar Türk kadın ve erkeği için önemli giysilerdi. Avrupa’da ise XII. yüzyıla kadar ön bedende açıklık dış giysilerde daha ziyade bilginlerin ve rahiplerin giyiminde kullanıldı. Ancak şalvarlar Avrupalıların giyim tarzına çok uzak olduğu için hemen benimsenmedi. Bunun yanında ceketlerin etkisi daha belirgindi. I. Haçlı Seferi sırasında kolsuz ceketler tıpkı Arapların veya Osmanlıların dışarıda giydikleri kısa kollu kaftanları gibiydi. Ayrıca Batı giyiminde Osmanlı özellikli sallanan kolları olan ceketin açıklığından alttaki giysinin zengin işlemeli kumaşının görülecek şekilde olan detayı Batı giyiminde de görülmüştü (Jirousek, 2004, s. 238). Osmanlı kadın giyimi Oryantalizm için özellikle ilgi odağındaydı. Aslında Osmanlı ve Avrupa arasındaki ilişkiler XVIII. yüzyılda yükselişe geçmişti. Osmanlı Devleti’ni Fransa’da temsil eden (1720-1721) Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi ile modada, edebiyatta ve güzel sanatlar alanlarında “turquerie tarzı” Avrupa’da tanıtıldı. Osmanlı temsilcisinin resmedildiği pek çok resim ve gravürler yapıldı. Yukarı doğru toplanan ve drapeli etekler yüzyıl boyunca görülmektedir. Özellikle 1780’lerde Robe à la Circassienne ve Robe à la Turque olarak kullanımı yaygındır. Bu dönemde Osmanlı giysilerinde geleneksel olarak çizgili ipekli kumaşların kullanılma modası vardı. XIX. yüzyıldaki giyim stili ise XVIII. yüzyıl moda stiline devamıydı ve Avrupa giyim dünyasıyla bütünleşmeye başlamıştı. Avrupa’da 1870’lerde gelişen Arts and Crafts stili, İslamî motifleri sanat ve tasarımda kullanarak

² Dîbâ; renkli dokuma motiflerle süslü lüks bir ipek kumaştır (canfes kumaş) (Devellioğlu, 2006, s.184). Dîbâ, klapdanlı dokunmuş bir ipek kumaştır (Atasoy vd., 2001, s.341).

popüler hale getirdi. Dolman adı ile bilinen kısa ceketler eteklerle beraber stili tamamladı. Dolman terimi, kökeninde Türk “dolaman ya da dolman³” olarak söylenen dış giyim olan ceketlerden geçmiştir. Bununla birlikte, bu dönemde diğer bölgeler Batı modasında egzotik bir özellik taşıyordu. Ancak çoğu zaman bu durum silüetteki değişiklikler yerine yüzey süsleme biçimini almıştı (Jirousek, 2004, s. 249).

Avrupalılar tarihsel süreçleri yazılı, belgeli ve görselleştirilmiş eserlerle günümüz için kalıcı hale getirmişlerdir. Avrupa’da sanatçılar, koleksiyonerler, modacılar, tasarımcılar tarihi kayıtlar üzerinden giderek ilham alacakları kaynakları oluştururlar. Avrupa’nın önemli koleksiyonerlerinden olan ve Rus bir aileden gelen Alexandre Vassiliev, kurduğu vakıf ile Avrupalının hayat tarzının tanıtılmasını sağlayan bir moda tarihçisidir. Alexandre Vassiliev, kendi adını taşıyan vakfı (kuruluş 2013) koleksiyonların korunması, Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinde moda tarihinin popüler hale gelmesi amacıyla kurmuştur. Vassiliev’e göre moda sadece bir heves değil, XIV. Louis tarafından açıkça belirtildiği gibi, “çağın bir aynası”dır. Alexandre Vassiliev’in çocukluk döneminde koleksiyon merakı ile başlayan çalışmaları, XVIII-XXI. yüzyıllara ait eski eşya ve kıyafetlerin oluşturduğu koleksiyonu dünyaya tanıtmaya devam eder. Dünya kamuoyunda Vassiliev’in koleksiyonu en önemli koleksiyonlardan biri olarak kabul edilir. Bu kadar takdir almış olan bir koleksiyonun bakımı, korunması, restorasyonu, araştırılması ve sergilenmesi için özel bir vakfın oluşturulması gerektiğini tespit eden Vassiliev “koleksiyoncu olamazsın, doğabilirsin ...” mottosu ile yola çıkar. Alexandre Vassiliev tarih, moda, tiyatro, müze ve sanata olan ilgisini ebeveynlerinden aldığını belirtir. Vassiliev’in babası tanınmış bir manzara sanatçısı, annesi ise bir oyuncuydu. Alexandre’nın henüz çocukken babasının Moskova’daki stüdyosu ile annesinin Merkezi Çocuk Tiyatrosu’ndaki giyim odası, kostüm merakının doğduğu yerlerdi. Moda tarihçisi Alexandre’nın tiyatro kostümlerine merakı ve onları yakından incelemesi sonucu koleksiyonun kapsamı oluşur. Alexandre’nın ailesinden aldığı destekle koleksiyonuna ailesinin arkadaşları, tanıdıkları ve akrabaları tarafından bağışlanan eşyalar, eski tiyatro kostümleri de eklenmeye başlar. Koleksiyonun itibarı üstelik Sovyetler yönetiminde dönem basınının Rus moda koleksiyonunu tanımaya odaklanmasına neden olur. Vassiliev 1982’de koleksiyonunu genişletmek ve zenginleştirmek için Fransa’ya göç eder. Paris’teki bitpazarları ve antika müzayedelerinden eşyalar satın alarak koleksiyonunu zenginleştirir. Koleksiyonunun bir parçası olan eski portreleri, şemsiyeleri ve el çantalarını Porte de Vanves bitpazarının tezgâhlarından temin eder. Bu sistemli ve kararlı çalışmaları Alexandre Vassiliev’in kariyerine yansır ve 1984’ten bu yana, Paris’teki en büyük moda okulunda (ESMOD) kostüm tarihi öğreticisi olur. Koleksiyonunu büyütme için bir taraftan uğraşırken, aynı zamanda ilk sergisini Fransa’da açar. Alexandre Vassiliev’in koleksiyonunda, eski aristokrat ailelerin güzel kıyafetleri, ilk terzi evlerinin ürünleri, ünlülerin kıyafetleri, siyasi kargaşa ve savaş zamanlarına tarihlenen kıyafetler, XX. yüzyılın çeşitli moda eşyaları ve kostümleri yer alır. Koleksiyonda birçok aksesuarın yanı sıra moda dergileri ve fotoğrafları, farklı zaman dilimlerinde günlük yaşamla ilgili kıyafetler, saç stilleri ve günlük ayrıntıları gösteren portreler ve minyatürler de bulunur.

³ On yedinci yüzyılda İstanbul’da bulunan seyyahlardan Thevenot, “doliman” yani dolama adı verilen giysiyi ifade ederken Robert Mantran ise (1991) giysi ile ilgili şunları aktarmaktadır: Tenlerinin üzerine hem önden hem de arkadan kapalı bir don giymektedirler; ...gömlekleri uzun olup, donun üstünden aşağı düşmektedir; gömleğin üstüne topuklara kadar inen, dar kol ağızları olan ve elin sırtını kaplayan yuvarlak bir kısmı bulunan doliman (dolama) denilen entarileri giymektedirler (Mantran, 1991, aktaran Görünür ve Ögel, 2006, s.65).

Dolamanın kesimine göre üç çeşidi vardır. İlk modeli; kısa kollu, yakasız, önden açık, bedene hafifçe oturan kısa cektir. Diğer modelleri Divan ve Sipahi dolamanlarıdır (Tezcan, 1999, s. 518).

Koleksiyoner, 1985 yılında gurbetçilerin Paris’te açtığı Rus moda evlerinin kıyafetlerini toplama isteğini, en değerli bulduğu parçaların ise 1913’te Moskova’dan Paris’e gelen Rus milyoner Tatiana Samson-Nalbandov’un eşsiz gardırobu olduğunu ve hiçbir parçanın bozulmamış olmasından duyduğu mutluluğu belirtmektedir. Rus zevkinin bu şaheserleri Alexandre Vassiliev’in koleksiyonunda özenle korunmuş ve birçok ülkede sergilenmiştir. Alexandre, Sovyet Rusya’dan Avrupa ülkelerine iltica eden mültecilerle tanışmıştır. Bunlar arasında dansçılar, aktrisler, tasarımcılar ve nakışçılar yer almaktaydı. Elde ettiği bilgiler ve kaynaklar sayesinde “Sürgündeki Güzellik (Abraams in NY, USA, 2000)” adlı kitabı için pek çok veri sağlamıştır. Alexandre Vassiliev Vakfı’nın Vilnius’ta olması tesadüf değildir. Annesinin 1560’lardan kalma Litvanya Büyük Dükalığı kayıtlarında ismi geçmektedir. Ayrıca Litvanya’nın başkentindeki Vilnius’daki evi 1912 yılında Alexandre Vassiliev’in dedesi Ilya Gerasimovich Gulevich ve ağabeyi tarafından inşaa edilmiştir. Alexandre yaşamının bazı yıllarını bu evde geçirmiştir. Koleksiyoner, eski evi restore ettirerek hatıralarını koruyacağı bir mekâna işlerlik kazandırmayı başarmıştır. Mevcut bina 1917 Bolşevik Devrimi öncesi bir aile yuvasının atmosferini yansıtmaktadır. Alexandre Vassiliev’in elli beş binden fazla parçadan oluşan geniş koleksiyonunun büyük kısmı Litvanya’da bu evde saklanmaktadır. Müzede güzel bir şekilde sergilenen kostümlerin korunması, onarılması ve taşınması için gereken iş ve zaman izleyenleri etkilemektedir. Vassiliev, koleksiyonu için önemli çalışmalar yapar. Bu çalışmalardan en önemlisi her bir tekstil ürününün korunmasında önemli olan ışık, güve ve nem gibi fiziki ortam koşullarının sağlanmasıdır. Diğer çalışması ise her biri tarihten miras olan koleksiyon parçalarının incelenirken, sergiye çıkarılırken ve depolamak için taşınırken gerekli hassasiyetin gösterilmesidir. Vakfa ait bazı eşyalar çok pahalıya mal olmuş, bazı eşyalar ise ünlülerden ve mirasçılardan bağış olarak temin edilmiştir (<http://www.fashionmuseumriga.lv/eng/about/articles/foundation/>).

Alexandre Vassiliev, moda tarihine ilgisinin yanında iyi bir mekân tasarımcısı ve şairdir. Vassiliev, Rusya ve Fransa olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerinden topladığı kostümler, antika ve objeler üzerine de araştırmalar yapmakta, konferanslar vermekte ve kitaplar yazmaktadır (<https://www.sakipsabancimuzesi.org/tr/sayfa/sergiler/paris-st-petersburg-alexandre-vassiliev-koleksiyonundan-avrupa-modasinin-uc-yuzyili>).

Modaya olan ilgisi 1980’li yıllarda Paris’te artmıştır. Bu yıllarda kendisi Fransız Esmod Moda Okulu Moda Tarihi Bölümü Başkanı olarak atanmıştır. Moda tarihi koleksiyonunda 10.000 parça elbise ve aksesuar XVIII. yüzyıldan günümüze dek tarihlenmektedir. Başlangıçta odak noktası Rus modasıyken zamanla tüm Avrupa kıtasına uzanmıştır. Vassiliev 27 kitap yazmış olup, dünyanın en geniş özel nitelikte oluşturulmuş couture koleksiyonuna sahiptir (<https://www.elle.com/fashion/news/a4325/alexandre-vassiliev-owns-the-worlds-largest-couture-collection-he-knows-his-russian-fashion-439/>).

Resim 3. Moda Tarihçisi ve Koleksiyoner Alexandre Vassiliev, Alexandre Vassiliev Kişisel Arşivi

Kaynak: (<http://www.fashionmuseumriga.lv/eng/about/articles/foundation/>)

İstanbul’da 12 Mayıs-15 Ağustos 2004 tarihlerinde Beymen ve Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi’nin işbirliği ile “Paris-St.Petersburg, Alexandre Vassiliev Koleksiyonundan Avrupa Modasının Üç Yüzyılı” adlı 150 elbise ve 300 aksesuardan oluşan bir sergi Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi’nde sergilenmiştir. Sergi; moda, tarih ve tasarıma yönelik fikir verici bir nitelikte olmuştur. Moskova’da Bolşoy tiyatrosu olmak üzere, Fransa, İngiltere, Almanya, Amerika, İtalya, Japonya ve Türkiye gibi pek çok ülkede birçok bale, opera ve tiyatro kostüm ve sahne tasarımı yapan moda tarihçisi Alexandre Vassiliev, Avrupa’nın çeşitli hanedanlarına mensup kişiler ve ünlü sahne sanatçılarına ait giysilerden oluşan koleksiyonunu daha önce Paris’te ünlü Musée de la Mode’un yanı sıra, Londra, Hong Kong, Santiago ve Sydney’deki müzelerde de sergilemiştir. Üç asırlık Rusya ve Avrupa modasını; tarihi, akımları ve hikâyeleriyle birlikte sunmuştur (<https://www.sakipsabancimuzesi.org/tr/sayfa/sergiler/paris-st-petersburg-alexandre-vassiliev-koleksiyonundan-avrupa-modasinin-uc-yuzyili>).

YÖNTEM

Araştırmada literatür taranmış olup, Sakıp Sabancı Müzesi kayıtları ve yayınları ışığında araştırma konusu ile ilgili yedi giyim görseli tespit edilmiştir. Giysiler arasında; kadın pelerini, sabahlığı, tuniği, elbise ve ceketi ile erkek çocuğu için yelekten oluşan yedi giysi tasarımı yer alır. Giyimlerin model ve süsleme özellikleri teknik bilgiler doğrultusunda yorumlanmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Alexandre Vassiliev Vakfı koleksiyonunda yer alan Osmanlı tarzı giysiler dış giysi örnekleri olarak tespit edilmiştir. Bu giysilerden altısı kadın dış giyim, bir tanesi erkek çocuk yeleğidir. Bu giysilerde Osmanlı tarzının etkileri gerek model gerekse süsleme detaylarından seçilebilmektedir.

Alexandre Vassiliev Vakfı Koleksiyonunda Yer Alan Osmanlı Tarzı Giysiler

Alexandre Vassiliev Vakfı’nda dönemin Avrupalı tasarımcılarının Osmanlı tarzı giyiminden ilham alarak tasarladıkları çeşitli giysiler sergilenmektedir. Bunlardan biri

Osmanlı Döneminin önemli kadın giysilerinden olan feracenin yorumlanması ile kimliği bilinmeyen bir Fransız moda tasarımcısının pelerin tarzındaki tasarımıdır. 1907 yılına tarihlenen giysi; ipekli saten kumaşın dökümüne, şatafata ve debdebeye düşkün Osmanlı sarayının stil anlayışının bir yansımasıdır. Saraylı Harem kadınlarının gösterişli ve pahalı zevklerinden gelen sükse Avrupalı modacıların ilhamına yardımcı olmuştur. Yarım daire kesimindeki giysi dış giyim bir varyasyonu olarak tekrar ele alınmıştır. Yaka ve ön orta hattının nakış işleme tasarımı Avrupalı tasarımcının üründe sade fakat zevkli imajını günümüz modasına lanse etmektedir (Resim 4).

Resim 4. Saten İpekli Harem Odalık Kıyafet, Fransa, 1907. Alexandre Vassiliev Foundation
Kaynak: (Anonymous, 2013)

Resim 5. Osmanlı Tarzı Sabahlık, XIX. Yüzyıl. Alexandre Vassiliev Foundation
Kaynak: (Anonymous, 2013)

Osmanlı tarzından yola çıkılarak tasarlanan parlament mavisi sabahlık (Resim 5) kadın giyiminin zarafetini vurgulayıcı niteliktedir. Kaftanın yorumuyla tasarlanan giysi bele oturan, takma kol özellikli, astarlı, elyaf dolgulu, dikey hatlarda uygulanan makine dikişleri ile kapitone detayı, takma yakadan başlayıp ön beden yakadan etek ucuna kadar inen çiçek bezekleri sabahlığın estetik değerini artırmıştır.

Resim 6. Osmanlı Tarzı Erkek Çocuk Yeleği, Yaklaşık 1865’li Yıllar. Alexandre Vassiliev Foundation
Kaynak: (Anonymous, 2013)

Yün ve gümüş ipliklerin applike edilmesi ile tasarlanan Osmanlı tarzı erkek çocuk yeleği (Resim 6), yaklaşık 1865’li yıllardan koleksiyona giren tasarımlardandır. Yelek üzerinde bitkisel üslupta kordon tutturma tekniğinde çalışılmış sanat eseri niteliğinde bir yorum görülmektedir. Küçük bebe yakasıyla oval kesimli ön orta hattı ve arka bedende yine oval biçimli yırtmaç detayı astarlanarak ustalıklı çalışılmış Osmanlı tarzının bir yorumudur.

Resim 7’de Osmanlı tarzı boncuk işlemeli kırmızı kadife elbise yaklaşık 1922’li yıllara tarihlendirilmektedir. Paris’te Vassiliev’in arşivine giren elbisede düşük bel hattının büzgülerle ve kalın bir kemer ile ahenkli bütünleşmesi görülmektedir. Gümüş ipliklerle tel kırma işlemeye benzeyen işleme tekniğinin boncuklarla beraber bitkisel motiflerle oluşturulmuş kompozisyonun yaka oyuntusu, kol çevresi, kemer ve etek ön panelinde uygulanmış olması estetik bir görünüm sağlamıştır.

Resim 7. Osmanlı Tarzı Boncuk İşlemeli Kırmızı Kadife Elbise, Yaklaşık 1922’li Yıllar Paris. Alexandre Vassiliev Foundation

Kaynak: (Anonymous, 2013)

Resim 8. Osmanlı Tarzı Tül Üzerine İpek Aplikeli Tunik, Fransa, 1907. Alexandre Vassiliev Foundation

Kaynak: (Anonymous, 2013)

Fransa moda dünyasına katılan ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinde tasarlanan tunikvari elbise (Resim 8); evaze truvakar kol kesimi, geniş kesimli beden özelliği, yan dikiş, manşetler, kayık yakayla beraber etol görünümlü uçları püsküllü tül üzerine yapılmış ipek applike çalışmalarını sergilemektedir. Giysinin sağ panelinin sol omuza kadar uzanan kruvaze kapaması ve panellerin etek ucuna dikilmiş birer adet püskülün sade şıklığı ise günün modasını yansıtarak moda tarihçilerinin ilgi odağı olmuştur.

Resim 9. İşlemeli İpekli Saten Ceket, Yaklaşık 1920’li Yıllar Fransa. Alexandre Vassiliev Foundation
(Anonymous, 2013)

Resim 9’da gördüğümüz Vitali Babani tarafından tasarlanan ve 1920 yılına tarihlenen ceket, Fransa’nın moda kitlesine tanıtılmıştır. Ceketin ipekli saten kumaşının tuşesi tasarımın zevkli işlemesiyle bütünleşmektedir. Yaka ve ön ortada enli kapanma detayı ve iki kol ucunda kullanılan manşet detayı dışında tüm beden makine nakışı ile bezenmiştir. Bitkisel motifler altın rengi iplikle işlenmiştir.

Resim 10. Altın İplikli Jakarlı Müslin Elbise, İstanbul, 1922. Alexandre Vassiliev Foundation
Kaynak: (Anonymous, 2013)

Resim 10’da ise 1922 tarihli jakar dokuma müslin⁴ elbisenin motiflerinde altın iplikler kullanılmıştır. Bitkisel bezemelerin yine dikkat çekmesi Osmanlı bezeme sanat üslubunun Avrupalılar tarafından içselleştirildiğini kanıtlayan ve giysiler üzerinde kullandıklarına işaret eden somut örneklerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Rus asıllı olan moda tarihçisi Alexandre Vassiliev’in koleksiyonunda, eski aristokrat ailelerin güzel kıyafetleri, ilk terzi evlerinin ürünleri, ünlülerin kıyafetleri, siyasi kargaşa ve savaş zamanlarına tarihlenen kıyafetler, XX. yüzyılın çeşitli moda eşyaları ve kostümleri yer alır. Vakıfta sergilenen Osmanlı giyim kuşamından ilham alınarak tasarlanmış Avrupa giyimlerinden;

1907 yılı Fransa’dan koleksiyona giren saten ipekli Harem odalık kıyafet, XIX. yüzyıl Osmanlı tarzı sabahlık, 1865 tarihli Osmanlı tarzı erkek çocuk yelegeği, 1922 tarihli Paris’ten Osmanlı tarzı boncuk işlemeli kırmızı kadife elbise, 1907 yılı Fransa’dan Osmanlı tarzı tül üzerine ipek aplikeli tunik, 1920 yılı Fransa’dan Vakfa verilen işlemeli ipekli saten ceket ve 1922 tarihli İstanbul’dan koleksiyona dahil olan altın iplikli jakarlı⁵ müslin elbise incelenmiştir.

Bu giyimlerde Resim 4’te kimliği bilinmeyen Fransız bir modacının Osmanlı kadın giyimlerinden biri olan feraceden⁶ ilham alarak yorumladığı pelerinin saten ipekli kumaştan ve nakışlı işlemlerden oluşması bir nevi Osmanlı saray giyiminin şatafatı ile benzerlik gösterir.

Resim 5’te görülen sabahlık aslında Osmanlı kaftanının bir yorumlanışını sergilemektedir. İnce el işçiliği, çiçekli nakışlar, giysinin dikiminde elyaf dolgulu kapitoneli astarlama tekniğinin uygulanmış olması dikkati çeken detaylar arasındadır.

Resim 6’da Osmanlı tarzı erkek çocuk yelegeğinin model kesiminde ve uygulamasındaki yorum ile Osmanlı giyiminde yapılan bitkisel üsluplu kordon tutturma tekniği, tasarımı oluşturan detaylardır.

Resim 7’de boncuk işlemler ile gümüş ipliklerle tel kırma işlemeye benzer işleme tekniği bitkisel motifli kompozisyonu oluşturmaktadır. Bu tasarım da Osmanlı giyim özelliklerinin yorumlanışına bir örnektir.

Resim 8’de tunik benzeri elbise Osmanlı tarzı feracenin bir yorumunu oluşturmaktadır. Modelin bol kesimli beden ve kol kalıbı dikkati çeker. Yaka, kol ve yan dikişleri üzerinde tül üzerine ipek applike süslemeleri tasarıma estetik değer katmıştır.

Resim 9’da tasarımcı Vitali Babani tarafından Osmanlı tarzı giyimin yorumlandığı ipek saten kumaştan ceket üzerinde yoğun bir altın iplikli makine nakışı ile yapılmış bitkisel kompozisyon yer alır.

Resim 10’da ise Osmanlı bezeme sanatının yorumlandığı elbisenin jakar müslin dokuması üzerinde altın iplikli bezeklerden oluşan kompozisyon bulunur. Buradan

⁴ Müslin bezayağı örgüsüyle dokunan ince, yumuşak ve seyrek yapılu pamuklu kumaşlardır. Müslinin bezayağı dokusuna sıkıştırılan bölümler ile oluşturulan yollu türleri ile ekstra iplikler ile yapılan kabartma dokulu türleri de bulunur (Başer, 2005, s. 383).

⁵ Jakar dokuma sisteminde örgüyü oluşturan her bir çözümlü teli bağımsız olarak hareket ettirilebilir. Klasik mekanik jakarlarda bağımsız hareket eden çözümlü ipliği sayısı 2400’e kadar çıkabilmektedir (Başer, 2004, s. 495).

⁶ Ferace kadınların sokakta giydikleri, arkası bol, yakasız, mantoya benzeyen bir üst giysidir (Anonim, 1988, s. 495).

anlaşıyor ki; bu tasarım, Avrupalıların Osmanlı bezeme sanatını içselleştirdiklerine dair somut bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avrupa'nın 1554-1562 yılları arasında Habsburg İstanbul Büyükelçisi Ogier Ghiselin de Busbecq'in ifadesine göre Osmanlı giyimi altın, gümüş, mor, ipek ve satenin oluşturduğu ihtişamı içeriyordu. XVII. yüzyılda Osmanlı kostümlerine ilgi gösterilmişti. Avrupa ve Amerika'nın giyim modasında Oryantalist etkiler kullanılmıştı. 1870'li yıllarda Arts and Crafts stilinde, sanat ve tasarımlarda İslamî motiflerin uyarlanarak kullanılması sonucunda, bu motiflerin Avrupa ve Amerika'da yayılması sağlanmıştır. Zevklerin, estetik fikirlerin, günlük alışkanlıkların, modanın kısacası geçmiş dönemlerin ince kültür dokusunu oluşturan her şeyin güzelliğini korumak, Alexandre Vassiliev Vakfı'nın amacını oluşturmaktadır. Osmanlı esintili giysi tasarımları da bu açıdan koleksiyonun önemli parçasını oluşturmaktadır. Türkiye coğrafyasında geçmişten günümüze miras olarak aktarılabilmemiş soyut ve somut olmayan kültür ve sanat değerlerinin korunması adına bu vakıf örneğinde olduğu gibi kapsamlı müzelerin ve vakıfların yaygınlaştırılmasının önemli bir konu olduğu kanaatine varılmıştır.

Etik İlkeler

Bu araştırma etik kurul izni gerektirmemektedir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Araştırma tek yazarlıdır.

Çatışma Beyanı

Bu makalenin yazarı tarafından herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması belirtilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Anonim (1988). Türkçe sözlük. TDK (Türk Dil Kurumu). TDK Yayınları.
- Anonymous (2013). 1001 Faces of Orientalism. Sabancı University Sakıp Sabancı Museum.
- Atasoy, N., Denny, W. B., Mackie, L. W. ve Tezcan, H. (2001). İpek. Osmanlı dokuma sanatı. TEB İletişim ve Yayıncılık A. Ş.
- Başer, G. (2004). Dokuma tekniği ve sanatı- temel dokuma tekniği ve kumaş yapıları. (1. Cilt). Punto Yayıncılık.
- Başer, G. (2005). Dokuma tekniği ve sanatı-dokuma kumaş tasarımı. (2. Cilt). Punto Yayıncılık.
- Devellioğlu, F. (2006). Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat. Aydın Yayınları.
- Fogg, M. (2014). Modanın tüm öyküsü.
- Görünür, L. ve Ögel, S. (2006). Osmanlı kaftanları ile entarilerinin farkları ve kullanılışları, İTÜ Dergisi/ B Sosyal Bilimler, 3(1), 59-68.
- Jirousek, C. (2004). Ottoman costumes: from textile to identity, Ottoman influences in western dress. Eren Publishing.
- Komşuoğlu, Ş. ve diğerleri (1986). Resim II moda resmi ve giyim tarihi. Türk Tarih

Kurumu Basımevi.

Mantran, R. (1991). XVI.-XVII. yüzyılda İstanbul'da gündelik hayat. Eren Yayınevi.

Tez, Z. (2009). Tekstil ve giyim kuşamın kültürel tarihi. Doruk Yayınları.

Tez, Z. (2015). Avrupa'da Türk izi. Hayy Kitap Yayınları.

Tezcan, H. (1999). Topkapı Sarayı Müzesi giyim kuşam koleksiyonu saray kıyafetleri, Yeni Türkiye Yayınları.

Williams, H. (2014). 18. yüzyılda Avrupa'da Türk modası: Turquerie. Turquerie/ an eighteenth-century European fantasy (çev. Nurettin Elhüseyni). Yapı Kredi Yayınları.

İnternet Kaynakları

Pfeiffer, A. (2010). "Alexandre Vassiliev owns the world's largest couture collection, & he knows his Russian fashion", <https://www.elle.com/fashion/news/a4325/alexandre-vassiliev-owns-the-worlds-largest-couture-collection-he-knows-his-russian-fashion-439/> (Erişim tarihi: 15 Eylül 2019).

Riga Moda Müzesi (Fashion Museum in Riga), <http://www.fashionmuseumriga.lv/eng/about/articles/foundation/> (Erişim tarihi: 15 Eylül 2019).

Sakıp Sabancı Müzesi, <https://www.sakipsabancimuzesi.org/tr/sayfa/sergiler/paris-st-petersburg-alexandre-vassiliev-koleksiyonundan-avrupa-modasinin-uc-yuzyili> (Erişim tarihi: 2 Eylül 2019).

Textile Research Centre, "Madame de Pompadour Embroidering", <https://trc-leiden.nl/trc-needles/visual-archive/18th-century/madame-de-pompadourembroidering>.

EXTENDED ABSTRACT

The culture of the Near East is based on a deep-rooted past, whose cultural traces are felt in many areas, as well as being the source of cultural centers in Europe and North America. It provides a broad horizon for artists, designers and amateurs who want to venture into artistic fields, especially in art and design applications. From an international perspective, it is possible to see a section devoted to the Near East culture and art in ethnographic museums, art galleries, institutions hosting private collections and university museums in the geographies. In the article, the clothes designed by European fashion designers inspired by the Ottoman style in the collection of Alexandre Vassiliev in Lithuania, one of the northern European countries, will be evaluated according to literature and museum records. In the study, although the designers of some Near Eastern-influenced garments are not certain, it is certain that European fashion designers designed them. In the research, some of the Alexandre Vassiliev Foundation's clothing was evaluated. The aim of the Alexandre Vassiliev Foundation is to preserve the beauty of tastes, aesthetic ideas, habits, and everything that makes up the cultural fabric of fashion. In this context, the literature was scanned, and seven clothing images related to the research topic were identified in the light of Sakıp Sabancı Museum records and publications. Among the clothes, there are seven clothing designs, consisting of a women's cloak, dressing gown, tunic, dress and jacket, and a waistcoat for a boy. The models and ornamentation features of the clothing have been interpreted in line with the

technical information. Ottoman-style clothes in the collection of the Alexandre Vassiliev Foundation have been identified as examples of outerwear. Six of these garments are women's outerwear and one is a boy's vest. In these clothes, the effects of the Ottoman style can be selected from both the model and the decoration details.

Harem room dress with satin silk, which entered the collection from France in 1907, XIX. Century Ottoman style dressing gown, Ottoman style boy vest dated 1865, Ottoman style beaded red velvet dress from Paris dated 1922, Ottoman style tunic with silk appliqué on tulle from France in 1907, embroidered silk satin jacket given to the Foundation from France in 1920 and a gold thread jacquard muslin dress from Istanbul dated 1922 included in the collection. According to the testimony of Ogier Ghiselin de Busbecq, Europe's Habsburg Ambassador to Istanbul between 1554 and 1562, Ottoman clothing included the magnificence of gold, silver, purple, silk and satin. During XVII. century, attention was paid to Ottoman costumes. Orientalist influences were used in the clothing fashion of Europe and America. In the 1870s, because of adapting and using Islamic motifs in Arts and Crafts style in arts and designs, these motifs were spread in Europe and America. In the context of the protection of intangible cultural and artistic values that have been inherited from the past to the present in the geography of Turkey, it has been concluded that the dissemination of comprehensive and specialized foundations and museums, as in the example of this foundation, is a prominent issue. The aim of the Alexandre Vassiliev Foundation is to preserve the beauty of tastes, aesthetic ideas, daily habits, and fashion. In short, everything that makes up the fine cultural fabric of the past. Ottoman-influenced clothing is also an important collection piece in this respect.